

Bizans İmparatorluğu'nda Ordu / Kilise Denkleminde Yönetimin Törensel Gücü ve Dini Sembolizm

Erkan KAYA¹

Başvuru Tarihi/Submitted: 26.10.2024, Kabul Tarihi/Accepted: 03.03.2025

Makale Türü/Article Type: Araştırma Makalesi/Research Article

Öz

Bu makale, Milano Fermanı (313) sonrasında Hristiyanlığın törensel boyutunun nasıl değiştiğini ve bu değişimlerin Bizans İmparatorluğu'nun politik ve dini yapısına olan etkilerini incelemektedir. Milano Fermanı, Hristiyanlığın serbest din olarak kabul edilmesini sağlayarak, ayin düzeninde hızlı bir biçimlenmeye yol açmıştır. Constantin Dönemi'nde, Hristiyanlık kilise litürji ve ayinlerdeki yerini güçlendirirken, imparatorluk törenleri de kiliseye kaymıştır. Roma imparatorluk geleneğine uygun olarak, Geç Roma – Erken Bizans Dönemi'nde ordu, imparatorların tahta çıkmasında belirleyici bir güç olmuş ve bu yüzden taç törenleri askeri nitelik taşımıştır. 5. yüzyıldan itibaren kilisenin etkisinin artmasıyla birlikte, taç törenlerinde imparatorun ilahi gücün desteğiyle yönetime geçmesi ön plana çıkmıştır. Bu değişimle, Bizans'ın politik yapısındaki değişikliklerle taç törenleri Hipodrom'da yapılmaya başlanmıştır. Iustinianus Dönemi'nde Ayasofya'nın ihtişamlı bir kilise olarak inşa edilmesi, imparatorluk tören ve ayinlerinin kilise üzerinden yürütülmesini sağlamış ve imparatorluk iradesinin dini güçle pekişmesini desteklemiştir. İmparatorun taç töreninin dini liderlerin önderliğinde gerçekleştirilmesi, halk nezdinde hem dini hem de siyasi otoritenin güçlü görünmesine hizmet etmiştir. Araştırma, Bizans İmparatorluğu'nda imparatorluk sarayı ve kilise arasındaki bağlantının, ayinlerin imparatorluk iradesiyle uyum içinde yürütülmesine nasıl olanak tanıdığını ve bu güç dengesinin nasıl sağlandığını ele almaktadır. Ayrıca, taç törenlerinin ordu ve kilise arasındaki güç dinamiklerini nasıl yansıttığı değerlendirmektedir. Sonuç olarak, Bizans İmparatorluğu'nda kilisenin siyasi anlamda güçlenmesiyle birlikte, imparatorluk törenlerinin kiliselerde düzenlenmesi, katedrallerin ilahi gücü simgeleyen ve imparatorlar tarafından da kullanılan bir güç unsuru haline gelmesine neden olmuştur. Bu çalışmada Bizans İmparatorluğu'nda ordu ve kilisenin imparatorluk üzerindeki sembolik gücü ve etkileri tören ve dini mimari ilişkisi üzerinden genel bir değerlendirmeye açıklanmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Bizans, Kilise, Ayin, Tören, Sembolizm, Litürji.

1 Bursa Uludağ Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, erkankayauludag.edu.tr, ORCID: 0000-0001-8235-052X

The Ceremonial Power of Governance and Religious Symbolism in the Military - Church Equation of the Byzantine Empire

This article examines how the ceremonial dimension of Christianity changed following the Edict of Milan (313) and the impact of these transformations on the political and religious structures of the Byzantine Empire. By recognizing Christianity as a legally accepted religion, the Edict of Milan triggered a rapid restructuring of ritual practices. During the Constantinian period, Christianity strengthened its position within church liturgy and ceremonies, while imperial rituals began to gravitate towards the church. In accordance with Roman imperial traditions, the army played a decisive role in the ascension of emperors during the Late Roman and Early Byzantine periods, rendering coronation ceremonies distinctly military in nature. However, starting from the 5th century, as the influence of the church grew, the notion of the emperor assuming power with divine support gained prominence in coronation ceremonies. This shift also brought changes to the political structure of Byzantium, with coronation ceremonies being relocated to the Hippodrome. During the reign of Justinian, the construction of Hagia Sophia as a magnificent church facilitated the integration of imperial ceremonies and rituals within the church, reinforcing the alignment of imperial authority with divine power. The coronation of the emperor under the leadership of religious figures served to enhance the perception of both religious and political authority among the populace. The study explores how the connection between the imperial palace and the church in the Byzantine Empire enabled the harmonization of rituals with imperial authority and maintained the balance of power. Furthermore, it evaluates how coronation ceremonies reflected the dynamics of power between the military and the church. Ultimately, with the increasing political influence of the church in the Byzantine Empire, the organization of imperial ceremonies in churches transformed cathedrals into symbols of divine power, wielded as instruments of authority by emperors. This study aims to provide a comprehensive analysis of the symbolic power and influence of the military and the church over the Byzantine Empire, through the relationship between ceremonial practices and religious architecture.

Keywords: Byzantine, Church, Ritual, Ceremony, Symbolism, Liturgy.

Giriş

Roma İmparatorluğu'nun gücünü temsil eden çeşitli semboller, imparatorluğun erken dönemlerinden itibaren özellikle imparatorluk kültürü olarak halk arasında kabul görmüştür. Bu semboller, sadece imparatorluk görevlileri ve zengin aileler tarafından değil, aynı zamanda dini liderler tarafından da taşınmış ve bu semboller halk nezdinde büyük bir saygı kazanmıştır. İmparatorluk ve kilise arasındaki güç dengesi, her iki tarafın da birbirinden faydalanmasına olanak sağlamıştır. İmparatorluk, dini sembolizmle güç kazanırken, kilise de siyasi ve idari alanda güç elde etmiş ve halk arasında saygın bir konum kazanmıştır.

Bizans İmparatorluğu'nda, imparatorun tahta çıkışında ordu ve kilisenin rolü, imparatorun meşruiyetini sağlamada belirleyici olmuştur. 5. ve 6. yüzyıllarda, ordu, imparatorun tahta çıkışında kilit bir rol oynamış, taç törenleri genellikle askeri nitelikte olmuştur. Ancak zamanla kilisenin bu törenlerdeki rolü artmış ve dini sembollerle desteklenen imparatorluk, halk nezdinde daha da güçlenmiştir. Özellikle Iustinianus Dönemi (527-565)'nde, Ayasofya'nın inşa edilmesi ve kilise ile imparatorluk sarayı arasındaki bağların güçlenmesi, imparatorluk ve kilise arasındaki ilişkinin sembolik olarak da pekişmesine yol açmıştır (Kalavrezou, 1991a, s. 533; Garland, 1999; Barker, 1966; Walker, 2012; Angelov, 2006, s. 117-133; Fasolt, 2002).

Bizans İmparatorluğu'nda dini ve askeri güçler, siyasi ve idari yapılarla birleşerek toplum üzerinde derin etkiler bırakmıştır. Ordu ve kilisenin birleşmesi, imparatorluğun siyasi gücünü pekiştirmiş ve halk üzerinde güçlü bir otorite kurulmasını sağlamıştır. İmparatorluk törenleri ve kilise ayinleri, halk arasında imparatorluğun gücünün sembolik olarak temsil edilmesine ve bu gücün meşruiyet kazanmasına katkıda bulunmuştur. Bizans İmparatorluğu'nda imparatorluk, kilise ve ordu arasındaki güç ilişkileri, toplumsal yapı üzerinde kalıcı ve derin etkiler yaratmış, imparatorluk sembollerinin toplum üzerindeki etkisi her alanda hissedilmiştir.

Bizans İmparatorluğu'ndaki kilise, ordu ve yönetim arasındaki etkileşimler, özellikle törenlerin ve dini sembollerin rolü üzerine yapılan az sayıda çalışma, Bizans'ın yönetim biçiminde sembolik ve ritüelistik yönlerin önemini anlamak açısından kritiktir. Bizans'ta din ve devlet ilişkisinin yönetime nasıl entegre olduğunun anlaşılmasının yanı sıra kilise ile ordu arasındaki bağın güç yapıları üzerindeki etkilerinin özellikle erken dönem imparatorluk tören ve ayinlerinde daha detaylı incelenmesine ihtiyaç duymaktadır. Bu alanın daha derinlemesine araştırılması, Bizans toplumunun siyasi ve kültürel yapısındaki dini sembolizmin köklü etkilerini, eksik kalan noktaları ele alarak, hem sanat tarihi hem de Bizans sanatları alanlarında yapılacak araştırmalarda önemli bir katkı sağlayabilir.

Roma ve Bizans imparatorlukları boyunca imparatorluk gücünün toplumsal olarak kabul görmesi ve sembolik değerler aracılığıyla halk nezdinde meşruiyet kazanması, kilise ve ordu gibi etkili kurumlarla sağlanan dengelerle doğrudan bağlantılıdır. Erken Roma döneminde imparatorluk sembollerinin güç ve meşruiyet kaynağı olarak benimsenmesi, kilise ve devlet arasındaki ilişkinin toplum üzerindeki etkilerini anlamak adına araştırma gerekliliğini doğurmuştur. Bizans İmparatorluğu'nda kilise ile ordu arasındaki iş birliğinin halkın gözünde imparatorluğun gücünü nasıl pekiştirdiği, özellikle Iustinianus Dönemi'nde Ayasofya gibi dini yapılarla desteklenen sembolik değerlerin yaygınlaşması ve bunun toplum üzerindeki yansımaları, yazın alanında derinlemesine incelenmesi gereken bir boşluk bırakmaktadır. Bu konu üzerine yapılan araştırmalar, dönemin toplumsal yapısındaki güç dinamiklerini ve dini sembollerin siyasi güce etkisini anlamak için önem taşır ve Bizans araştırmalarına katkıda bulunur.

Literatür Taraması / Yazın İncelemesi

Hristiyan kiliselerinde uygulanan en eski yazılı kuralları içeren ve 4. yüzyıla tarihlendirilen yazılı metnin, kilise yönetimi ve ayin kurallarına dair içerdiği bilgiler açısından değerlendirilmesi konusunda 1891 yılında Funk tarafından yayınlanan "Die apostolischen Konstitutionen" adlı yayından faydalanılmıştır. Fortescue tarafından 1917 yılında yayınlanan "The Ceremonies of the Roman Rite Described" adlı kaynak, Katolik

kilisesinin ayin ve törenlerine dair kapsamlı tanımlamalar yapması ve Roma ayinlerinin detaylı yapısı ve anlamsal geri planı üzerine yoğunlaşması, Erken Bizans litürjisinden günümüze kadar yaşanan değişimlerin anlaşılması noktasında teorik olarak katkı sağlamıştır. Callewaert tarafından 1934 yılında yayınlanan “Caeremoniale in Missa privata et solemnialisque frequentioribus functionibus liturgicis servandum” adlı kaynak özellikle Roma Katolik kilisesinin özel ve cemaatle birlikte yapılan ayinlerde izlenmesi gereken kuralları ele alması ve düzen hakkında detaylı bilgiler vermesi açısından değerlendirme ve yorumlama aşamasında olumlu bir katkı sağlamıştır. Roma İmparatoru Constantine’in Hristiyanlığa dönüşünü ve Roma’daki pagan inançların bu süreçteki etkilerini ele alan ve özellikle Constantine’nin dine olan bakış açısının ve Roma’nın Hristiyanlığa geçiş sürecinin detaylı analizini yapan Alföldi, 1948 yılında yayınlanan “The Conversion of Constantine and Pagan Rome” adlı yayınında oldukça faydalı bilgiler vermektedir. Bu yayının yorumlama ve dönemlerin karşılaştırılması açısından makalenin yaklaşımında etkileri söz konusudur. 1978 yılında Gussone tarafından yazılan “Thron und Inthronisation des Papstes von den Anfängen bis zum 12. Jahrhundert” adlı yayın, Papa’nın tahta çıkış törenlerinin 12. yüzyıla kadar olan sürecini değerlendiren bir çalışma olması bakımından teorik olarak katkı sağlamış bir araştırmadır. 1987 yılında Baldovin tarafından hazırlanan “The Urban Character of Christian Worship: The Origins, Development, and Meaning of Stational Liturgy” adlı kaynak ise Hristiyanlıkta litürjinin gelişimini ve bu ibadetlerin şehir yaşamındaki yansımalarını araştırır. Erken Hristiyanlık dönemi boyunca gelişen şehir temelli ibadetlerin kökenlerini incelemesi bakımından oldukça faydalı olan yayın literatüre farklı bir yaklaşım kazandırmıştır. Bezdek tarafından hazırlanan “Bischofsstab und Zepter, Kathedra und Herrscherthron. Ein Vergleich ausgewählter geistlicher und weltlicher Zeichen der Herrschaft” yönetimin dini sembollerinin görsel yansımalarını karşılaştırarak imparatorluk tahtını kavramsal bakımdan ele alması açısından değerlendirme sürecinde katkı sağlamıştır. 2016 yılında Greenall tarafından hazırlanan “Acting Virtuously: Ceremonial Displays of Imperial Virtue in Byzantium” adlı yayın ise Bizans imparatorlarının özellikle gerçekleştirilen törenler aracılığıyla kendilerine yükledikleri erdemleri halka nasıl sergilediğine dair ve imparatorluk erdemlerinin halk önünde aktarımına dair yapılan faydalı bir yayın olmuştur. 2016 yılında Becker’in “Dieu et le Couronnement des Empereurs Protobyzantins” adlı makalesi, Erken Bizans İmparatorluğu’nda (4.-7. yüzyıllar) imparatorların tahta çıkış ve taç takma ritüellerinde Tanrı’nın rolünü ele alır. Makale, Bizans’ın teokratik yapısını ve imparatorların ilahi meşruiyet iddialarını inceler. Özellikle taç törenlerinin sembolizmi, dini ritüellerle olan bağlantısı ve kilisenin bu süreçteki etkisi tartışılır.

Yöntem

Bu araştırmada, Bizans İmparatorluğu’nda; imparatorluk, kilise ve ordu arasındaki ilişkilerin törensel ve sembolik yönlerini incelemek için tarihsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Öncelikle kaynakçada verilen literatüre ek olarak Bizans dönemine ait yazılı belgeler, tarihi kayıtlar ve litürji metinleri incelenmiş, bunların yanı sıra mimari yapıların ve arkeolojik bulguların görsel ve fiziksel incelemeleri yapılmıştır. Ayrıca Bizans imparatorluk törenlerine dair yazılı kaynaklar ve bu törenlerin düzenlendiği yapılar arasında kurulan ilişkiler incelenerek, dini ve askeri otoritenin törensel gücü nasıl şekillendirdiği ortaya konulmuştur. Törenlerde kullanılan semboller ve uygulanan ritüeller, imparatorun ilahi ve siyasi gücünü pekiştiren unsurlar olarak değerlendirilmiş, kilisenin imparatorluk üzerindeki etkisi incelenmiştir. Araştırma, literatür taraması ve nitel analiz teknikleri ile yürütülmüş olup, Bizans’ın teokratik yapısındaki değişimlerin tören ve sembolizm üzerindeki etkisini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu çalışma, kapsamı gereği etik kurul onayı gerektirmemektedir.

Bulgular ve Tartışma

Erken Bizans Dönemi’nde imparatorluk gücü, toplumsal yapının her katmanında hissedilen bir güçtür. Bu dönemde imparator, yalnızca siyasi bir lider değil, aynı zamanda toplumun ahlaki ve dini rehberi olarak

görülmüştür. Toplumun çeşitli kesimleri imparatorun koruyuculuğu altında şekillenmiş, özellikle de vatan-daşlık hakları, ticaret yolları ve askeri düzenlemeler konusunda imparatorluk gücüne güvenilmiştir. İmparatorların halk önündeki erdemli ve dindar görüntüsü, imparatorluğun gücünü pekiştirmek için kullanılan bir propaganda aracı olmuştur. Ayrıca, imparatorluğun yaydığı refah ve güvenlik, Roma toplumunda derin sosyal değişimlere yol açmış, sınıflar arası hareketliliği kolaylaştırmıştır.

Bizans İmparatorluğu'nda imparatorların taç törenleri hem askeri hem de dini otoritelerin desteğiyle gerçekleşmiştir. 4. yüzyıldan itibaren, askeri liderlerin desteği, bir imparatorun meşruiyetini sağlamada kritik bir rol oynamıştır. Ancak 5. yüzyıla doğru kilisenin etkisinin artmasıyla taç törenleri dini bir boyut kazanmıştır. Ayasofya Kilisesi'nde gerçekleştirilen taç törenlerinde, imparatorun ilahi olarak seçilmiş bir lider olduğu vurgulanarak hem kilisenin hem de ordunun desteği ön plana çıkarılmıştır. Kilise ve ordu arasındaki bu denge, Bizans siyasi yaşamının temel taşlarından biri olmuştur.

Bizans İmparatorluğu'nda dini gücün mimaride sembolizmi, özellikle büyük kiliselerin ve kutsal alanların yapısında gözlemlenebilir. Ayasofya Kilisesi, bu sembolizmin en önemli örneğidir (Pavlos, 2015). Hem imparatorluk hem de kilise için bir güç merkezi olan bu yapı, mimari tasarımıyla ilahi gücü ve imparatorun Tanrı tarafından seçildiği düşüncesini yansıtır. Kiliselerin kubbeleri, yüksekliği ve ihtişamı, cennetin yer-yüzündeki temsili olarak görülmüştür. Bu yapılar, hem halk hem de yöneticiler için dini ve siyasi gücün bir sembolü olmuştur. Bu sembolizm ayin ve törenlerde kullanılan birçok litürjik eser ya da mimari düzenlemelere de yansımıştır.

Erken İmparatorluk Gücünün Toplumsal Yansımaları

Hristiyanlığın zor dönemler geçirdiği ve yoğun baskı altında güçlenme çabalarını sürdürdüğü 2. yüzyılda Aziz Paulus (muhtemelen 53-57 yılları arasında yaptığı 3. yolculuğunda) ve Azize Thekla Antakya'ya gittiğinde, imparatorluk gücünün halk arasında temsiline yapılan bir saygısızlık Azize Thekla'nın ölümüne sebep olmuştur (Pick, 1909, s. 24-25). İmparator kültü rahibi ve aynı zamanda tiyatrodaki gerçekleşen vahşi hayvan oyunlarının da yürütücüsü olan Alexander'ın Azize Thekla'ya sözlü tacizi sonucunda tartışma çıkmıştır. Bu tartışmada Azize Thekla, Alexander'ın başında taşıdığı ve Caesar'ın figürü bulunan altın tacı yere atmasıyla birlikte imparatorluğun güç simgesine yaptığı saygısızlıktan (Thekla Sacrilegium) dolayı ölüme mahkûm edilmiştir (Price, 1984, s. 170). Thekla'nın ölümüyle ilgili farklı anlatımlar söz konusudur. Ancak bu olayda konumuz açısından değerlendirilmesi gereken durum, Geç Antik Çağ'da imparatorluğun ve gücün simgesel temsilcisi olan hiçbir görevlinin sembolik unsurlara bile olsa saygısızlığa asla müsamaha göstermedikleridir.

İmparatorun gücünü özellikle imparatorluk kültürünü, Roma erken imparatorluk döneminden 3. yüzyılın başlarına kadar halk içinde simgesel olarak temsil eden kişilerin ön planda olmasının toplumsal yansımaları Azize Thekla örneğinde olduğu gibi farklı olaylarla da görülebilir. Tabii ki bu güç (simgesel olarak bir taçla) sadece imparatorluk görevlilerine ya da tanınmış zengin aile üyelerine değil; dini anlamda imparatorluk kültürüne olan inancıyla ön plana çıkan ve halk nezdinde belirli bir saygı edinen inanç önderlerine de verilmiştir (Pleket, 1965, s. 338-341). İmparatorluğun toplumsal anlamda temsil ettiği güç ile Hristiyanlığın yani dolayısıyla kilisenin tanrısal sembolizmle temsil ettiği güç arasındaki menfi ilişkinin olumlu ve olumsuz yanları bakımından değerlendirilmesi gerekir. Siyasi-idari erkin dini sembolizme yaklaşan kutsal ritüel ve törenlerle gücünü beslemesi; kilisenin ise siyasi güçten beslenmesi karşılıklı çıkar ilişkisini de içinde barındırır. Bu iki farklı yaklaşımın bir araya gelerek tek bir güç haline dönüşmesi, imparatorluğun siyasi ve idari yönetimi rahat sürdürmesini sağlarken, kilisenin de toplum içinde yaydığı inançla birlikte hem siyasi ve dolaylı yoldan idari paye kazanmasını sağlamış hem de halk içinde saygın bir konuma erişmesine vesile olmuştur.

Bizans dünyasında her anlamda ön planda olan güç kavramının, imparatorlukta dini ve askeri güç olarak; kilise ve manastırlarda siyasi ve idari güç olarak; orduda ise dini ve idari güç olarak açığa çıkmasının toplumsal etkileri Bizans İmparatorluğu sınırlarında her alanda sembolik olarak izlenebilir. Örneğin, impero-

run kilisede dini törenle taç takması ve ordunun da bu safhada hizmet etmesi, siyasi idari gücü elinde tutan imparatorluğun dini gücü arkasına aldığı ve ordu gücünü de elinde tuttuğunun sembolik bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Dahası askeri güce sahip olan ordu Milvian Köprüsü'nde yaptığı savaşta, imparatorun isteğiyle dini bir sembol olan haçı kalkanlara çizerek siyasi-idari ve dini gücü bir araya getirerek sembolizmin gücünü kullanmıştır². Ekümenik (evrensel) konsillerin toplandığı ya da Geç Bizans Dönemi'nde imparatorluk törenlerinin yapıldığı bazı kiliselerde bir portatif kathedra bir de synthrononda yer alan kathedranın bulunması (Rose, 2017, s. 166) dini güce sahip olan kilisenin portatif bir kathedrayla imparatorluk ve dâhilindeki ordu gücünü de bünyesine dâhil etmesi sonucu halk nezdinde güç kazanarak sembolizmin kullanımına iyi bir gösterge olmuştur.

Bizans İmparatorluğu'nda Ordu-Kilise Desteğinde Taç Törenleri

Bizans tarihinde 5. yüzyıl sonlarından 6. yüzyıl başlarına kadar imparatorların tahta çıkışında en baskın rol orduya aittir. İmparatorun meşruiyetini sağlama konusunda ordu desteği önemli bir rol oynarken, taç takma seremonisi genellikle askeri bir tören niteliği taşımaktadır. Ordu komutanının askeri gücü temsilen sadakat yemini etmesi ve imparatora taç (Torque³) takması ise askeri gücün imparatorluk siyasetindeki belirleyici etkisini göstermektedir. İmparatorun güvenliğinin yanı sıra özellikle imparatorluk sarayının ve tahtın muhafızı olarak görev yapan Praetorian Muhafızları, dönemin politik olaylarında etkin bir rol oynamaktadır. Erken Bizans döneminde özellikle 4-5. yüzyıllarda Praetorian muhafızları, ordu iradesinde imparatora taç töreninde hükümdarlık sembollerinin (altın mühür, taç, mor giysi ve pelerin, imparatorluk arması, Labarum gibi) ve imparator tacını giydirmekle askeri gücü ve imparatora bağlılığını göstermektedir (Kalavrezou, 1991a, s. 533).

İmparatorluk için önemli törenlerden biri olan taç töreni, 361 yılında askerin taktığı taçla imparator olan Iulianus'tan 5. yüzyıla kadar imparatorluk ordusunun iradesinde sürdürülmüştür. Ordu elinden taç takılması geleneği ve dolayısıyla taç törenlerindeki askeri kimliğin yansımaları yaklaşık 6. yüzyılın başlarına kadar sürmüştür. Ancak 5. yüzyılda Constantinopolis patriğinin imparator nişanını (mor kurdele) kutsamasıyla birlikte başlayan taç giydirmede kilisenin baskın rolü 400 yılından 1000 yılına kadar sürmüştür. 6. yüzyılda Iustinianus'la birlikte Bizans'ın politik yapısında görülen değişimlerle, daha önceleri Hebdomon (Bakırköy)'da yapılan taç törenleri Hippodrom'da yapılmaya başlanmıştır (Kalavrezou, 1991a, s. 533; Garland, 1999; Barker, 1966; Walker, 2012; Angelov, 2006, s. 117-133; Fasolt, 2002).

Özellikle I. Iustinianus Dönemi ve sonrasında yaşanan değişimlerle birlikte Ayasofya'nın 6. yüzyılda ihtisamlı bir kilise olarak inşa edilmesi; tören, ayin ve litürjide imparatorluğun etkisini arttırmıştır. İmparatorluk sarayı ile kilisenin bağlantılı olması, ayinlerin imparatorluk iradesinde sürdürülmesini kolaylaştırmış ve karşılıklı güç dengesini sağlamıştır. Yeni imparatorun taç töreni de kilisede dini lider (patrik-piskopos) önderliğinde imparatorluk iradesiyle sürdürülmektedir. İmparatora patriğin taç takması, dini sembolizm içermekte ve imparatorun tanrı tarafından seçilmiş kutsal bir yönetici olduğunu vurgulayarak hem dini hem de idari gücün imparatora yüklenmesi anlamına gelmektedir. Bu noktada tanrının yeryüzündeki temsilcisi imparator, bu sembolizmin aracısı ise yine kilisede ayinlerde kathedrada tanrıyı temsilen oturan patrik ya da piskopostur.

2 Konu hakkında detay için bkz. (Odahl, 2010; Caesarea, 2013; Alfoldi, 1948).

3 Torque, Roma İmparatorluğu ve antik dünyada önemli bir sembol ve aksesuardır. Bu obje, genellikle bir tür kolye ya da boyun halkası olarak kullanılmış hem askeri başarıların hem de sosyal statünün bir işareti olarak anlam taşımıştır. Roma İmparatorluğu'nda, özellikle lejyonerlere veya kahramanlık gösteren askerlere bir tür madalya olarak verilmiştir. Roma İmparatorluğu Torque kullanımında Cermen ve Kelt kültürlerinden etkilenmiştir. Özellikle Galyalı savaşçılar, kendilerine has büyük ve gösterişli torque'ler kullanmıştır. Bu kullanım, Romalıların ilgisini çekmiş ve Roma kültürüne de uyarlanmıştır. Torque, genellikle liderlik, güç ve zenginliğin bir sembolüdür. Roma toplumunda, bu aksesuar aynı zamanda askeri veya idari başarıları vurgular. Torque hakkında daha detaylı bilgi için bkz: (Ross, 1967; MacGregor, 1976; Stead, 1985; Megaw ve Megaw, 1989; Green, 1992)

II. Constans'a 641 yılında Ayasofya'nın ambonunda patriğin elinden taç takılırken; VI. Constantin, Ayasofya ile Hippodrom arasında 776 yılında yapılan törende yardımcı imparator olarak taç takmıştır (Jenkins, 1987, s. 7-34; Greenall, 2016; Kaldellis, 2015; Smyrlis, 2017). Patriğin imparatora ambonda taç takması halk tarafından kutlanır, imparatorun tahta çıkmasının ardından proskynesis⁴ gerçekleşir ve imparatorun göğsünün, ellerinin ve ayaklarının öpülmesiyle birlikte imparator ilan edilir. Taç töreninin ardından litürjik geleneklerle sürdürülen Eukharistia ayini başlar.

Bizans İmparatorluğu'nda Dini Gücün Mimari Sembolizmi

Bizans tarihinde Hristiyanlıkta orationun⁵ ve Hristiyanlığın törensel boyutunun 313 yılındaki Milano Fermanıyla değişmesinin ardından, Hristiyanlığın 230 civarına atfedilen Didascalia Apostolorum'da vurgulanan kurallar ayinlerde yerleşik hale gelmeye başlamıştır (Funk, 1891, s. 28). Hristiyanlığın Constantin Dönemi'nde serbest hale gelmesi ve cemaat üyelerinin artışıyla birlikte ayin düzeninde hızlı bir biçimlenme gerçekleşmiştir. Bizans teokrasisinde daha belirgin değişimlerin yaşandığı bu dönemde kilisenin güçlenmeye başlaması ve imparatorluk tarafından kilisenin varlığının kabul edilmesi, kilise litürjisinde ve ayinlerde etkili olmakla birlikte imparatorluk törenlerinin de kiliseye kaymasını sağlamıştır.

Erken Hristiyanlık Dönemi'ndeki ayinlerin, Geç Bizans Dönemi'nde yapılan ayinlerden farklılıkları vardır. Erken Hristiyanlıkta 5. yüzyıla kadar ayin kavramının anlamsal karşılığında dahi farklı imalar bulunmaktadır. Ayin kavramsal olarak 5. yüzyıl itibarıyla kilise gibi kapalı mekânlarda değil; açık alanda yapılan tören alaylarını ifade etmek için kullanılmaktadır (Baldovin, 1987, s. 207). Ancak kiliselerin güçlenmesiyle birlikte tören alaylarının da düzeninde değişiklik olmuş ve kiliselerde düzenlenmesiyle birlikte ilahi bir gücü simgeleyen katedraller imparatorlar tarafından da kullanılmaya başlanan bir güç unsuru olmuştur (Rose, 2017, s. 166).

Bizans litürji tarihi bakımından İmparator I. Iustinianus'un altın çağı (527-565), dindarlıkta ve dini litürjide derin bir değişim dönemi olarak nitelendirilebilecek dönüm noktası olmuştur (Taft, 1980, s. 46). Iustinianus Dönemi'nde ciddi toplumsal bir hareket halini alan Nika İsyanı (532), kilise-imparatorluk birlikteliği ile halk arasında baskın güç savaşına dönüşmüştür. İmparatorluğu destekleyen ordu ve kilise birliği ile isyanın bastırılmasıyla Ayasofya Kilisesi'nin inşasıyla dini güç ile siyasi güç birleşmiştir. Dolayısıyla halk bu gücü kabullenerek dini-siyasi idarenin baskısıyla yönetimi kabullenmek zorunda kalmıştır.

6. yüzyılda imparatorluk nezdinde Constantinopolis Ayasofya Kilisesi'nin inşası, dini törenlerin çok daha ihtişamlı yapılmasını ve emperyal hale gelmesini sağlamıştır (Peschlow, 1977, s. 24-25; Mathews, 1982, s. 126; Wybrew, 2013, s. 73). Bu aşamada mimari düzenlemenin litürjik güç için göz alıcı düzenlemelere sahip olması etkileyici bir yöntem olmuştur. Ancak 6. ve 7. yüzyıllarda Constantinopolis'te ayinlerin sık sık yapılmasına rağmen daha sonrasında sadece önemli olaylarda ihtişamlı ayin ve törenler yapılmıştır (Taft ve Kazhdan, 1991a, s. 1240). İkonoklast Dönem (726-843) tartışmalarında manastırlar imparatorluğu destekler görüşte durdukları için 843 yılından sonra manastırların ve keşişlerin etkisi yükselişe geçmiş ve manastır yönetimi piskoposluklardan bağımsız hareket edebilir hale gelmişlerdir (Marinis, 2023, s. 398).

İmparator VII. Constantin Porphyrogenitos, imparatorluk nezdinde yapılan tüm törenlerin kayda alınması için 913-959 yıllarını ele alan iki ciltlik "Törenler Kitabı" hazırlatmıştır (Oconnel, 1943). Bu kitap yapılan törenlerin düzenine dair birtakım bilgiler içermektedir. İmparatorluğun bu konuya eğilerek bir kitap hazırlatması ve törenleri kayıt altına alması, imparatorluk gücünün fiilen baskın rol oynadığını göstermektedir. Erken Hristiyanlık itibarıyla şekillenmeye başlayan ayin kuralları 10. yüzyıla kadar geleneksel olarak yerleşmiş ve imparatorluk üzerinde dini bir otorite de kurulmuş durumdadır. Özellikle katedrallerin impara-

4 Proskynesis: Taç giyme töreninde imparatorun göğsünün, ellerinin ve ayaklarının öpülmesi ya da eğilme, diz çökme ve yere kapanma hareketini ifade eder. Özellikle Doğu Ortodoks Kilisesi geleneğinde litürjik ve kutsal eşyalar ile ikonalar önündeki saygı ile eğilmeyi de ifade etmektedir.

5 Oratio: ibadet.

torluk tahtına göre daha ön plana çıkmış olmasının yanı sıra kilise ve manastırların arka planda süregelen baskın gücü, siyasi yönetimde ve halk arasında alışlagelmiş bir düzene dönüşmüştür. Litürjinin törenlerde yerleşik bir yapı kazandığı zamandan İkonoklast Dönem'e kadar geçen süreçte, imparatorun gücüne ve piskoposluğun otoritesine katkı sağlayan tüm sembolik düzenlemeler ve ihtişamlı törenler; dini otoriteyi ve imparatorun devamlılığını sağlamaya yönelik çalışmalarla birlikte varlığını göstermeye devam etmiştir. Özellikle imparatorluğun başkenti Constantinopolis'te varlığını gösteren kilise ve manastırların litürjik düzenlemeleri, imparatorluk törenlerinin yanı sıra imparatorluk sınırlarındaki kiliselerde de etkilerini göstermeye devam etmiştir. Dini otorite ile imparatorluk gücünün tek merkezde bir arada olduğunu kanıtlayan çeşitli uygulamalar söz konusudur. Özellikle gücü temsil eden kathedranın kilisede iki adet olması, Geç Bizans Dönemi'nde törenlerde ve dini ayinlerde ön plana çıkan bir uygulamadır. Dahası imparatorluk törenlerinde iki portatif, iki sabit düzenlenen dört ayrı kathedranın kullanıldığı zamanlar dahi söz konusu olmuştur (Rose, 2017, s. 166).

Portatif kathedralardan birisi apsiste bulunan sabit kathedranın yanında yer alırken, diğer portatif kathedra ise nartekste veya vaftizhanede kullanılmaktadır. Nartekste yer alan kathedra, törendeki sırasını bekleyen rahip, piskopos ya da imparator tarafından kullanılmaktadır. Portatif kathedra gerektiği durumlarda ise vaftizhaneye taşınarak vaftiz törenlerinde de kullanılmıştır. Kiliselerde iki ya da daha fazla kathedranın varlığına dayanarak, dini ve idari gücün temsilcileri için düzenlenen kutsal alana yerleştirilen mimari unsurlar yönetimin törensel güç ile yaptığı iş birliğini sembolik olarak göstermektedir. Bu durumda, imparatorun kendisi için hazırlanan portatif kathedrada oturması ile piskoposun sabit kathedrada oturması güç birliğinin sembolik bir temsili olmuştur. Başkent Constantinopolis'te litürjik uygulamalar hakkında bilgi veren Pseudo-Kodinos'a göre, imparatorluk törenleri ve dini ayinler Blakhernai Sarayı'nda bulunan kilisede, patrik ile diakonların eşliğinde ve imparatorun önderliğinde yapılmaktaydı (Verpeaux, 1966, s. 238). 11. yüzyıldan 13. yüzyıla kadar dini güç üzerinde otoriteye sahip imparatorlar sebebiyle, imparatorluk törenleri ve önemli dini ayinler imparatorluk sarayındaki kilisede yapılmıştır (Verpeaux, 1966, s. 238). Kutsal emanetlerin ve değerli litürjik öğelerin saray skeuophlakionunda korunması ve saraydaki kilisede sergilenerek tören alayına başlanması, idari gücün siyasi ve dini otoritesinin gücünü göstermektedir⁶. Törenlerde özellikle ihtiyaç halinde kullanılan portatif kathedraların günümüze ulaşan az sayıda örneği vardır. Ancak imparator tarafından kullanımına dair doğrudan bilgi veren kaynak olmamasına rağmen yazılı metinlerden çıkarım yapılabilir. İmparatorun yönettiği Augustus taç töreninde, imparatorun apsisin batısında bir tahtta oturduğu sırada patrik ve diğer görevlilerin apsis arkasındaki gizli bölümlerden taç ve cübbe gibi diğer eşyaları alarak taç töreninin sürdürüldüğü bilinmektedir (Constantinus VII Porphyrogennetos, 1829, s. 207-8). Patrik ve diakonlara yapacakları işler için başıyla onay veren imparatorun hem din adamlarını hem de tören alanını rahatça görebilecek bir konumda oturduğu ve bu konumun da portatif bir kathedrayla sağlanabileceği anlaşılmaktadır.

Ayin ve törenlerde siyasi-idari yönetimin sembolik gücünün yanı sıra, dini hiyerarşide de çeşitli dönemlerde güç anlaşmazlıkları olmuştur. Yönetim, dini veya idari olsun, dönem dönem çeşitli tartışmalara ve anlaşmazlıklara konu olmuştur. İmparatorluk törenlerine katılımda ya da imparatorluk katılımıyla yapılan ayinlerde hiyerarşik düzenin gözetildiği aşikârdır. Din adamları arasında gözetilen hiyerarşik düzen çoğu zaman uygulanmış ve cemaat içinde bu duruma saygı duyulmuştur. Dini hiyerarşide rütbeli din adamları tören alayında daha arka sırada yer almaktadır. Dolayısıyla imparatorun kilise ya da saray kilisesindeki tören alanına en son gelmesi olağan ve geleneksel bir kuraldır. Ancak ayinlerde farklı bir düzen daha gözetilmektedir ki, o da rütbeli din adamı sembolik gücü de temsil eden cübbesini giyerek en önde yürümeye başlarsa hiyerarşik düzen değişir. Bu düzende alay dizilimi rütbeliden rütbesize doğru sıralanmaya başlar (Fortescue, 1917, s. 31; Callewaert, 1934, s. 3). Dolayısıyla tören ya da ayin alayında dahi sembolizmin gücü yansıtması takip edilebilir. Dini sembolizmde gücün ve hâkimiyetin en belirgin simgesi kathedradır. İmparatorun yönetim gücünü sarayda pekiştiren taht, piskoposun dini gücünü kilisede pekiştiren kathedra olarak değerlendirilebilir. Kathedra piskoposlar için oldukça önemli olduğundan dolayı anlaşmazlıkların

6 İmparatorluk sarayındaki kutsal emanetler ve saray törenleri hakkında bkz: (Klein, 2006, s. 79-99).

çıkması ve çeşitli tartışmaların yaşanması kaçınılmaz olmuştur⁷. Kiliselerde tanrısal hâkimiyetin simgesi olan ve ilahi gücü temsil eden kathedra, piskoposun toplum içindeki yönetim gücünü yansıtmaya önceliğiyle litürjik bir öge olarak varlığını 14. yüzyıla kadar devam ettirmiştir (Gussone, 1978, s. 138; Bezdek, 2013, s. 82). Dolayısıyla Bizans imparatorluğunda yönetimin törensel ve idari gücü çoğunlukla kathedra etrafında gelişen bir düzende görülmektedir. 980'li yıllarda Piskopos Willigis (Mainz Piskoposu) ve Piskopos Osdag (Hildesheim piskoposu) arasında yaşanan bir olayda Piskopos Osdag kendi kilisesinde yapılacak törende yönetim hakkını savunabilmek için portatif kathedrayı altın yanına kurdurmuş ve Piskopos Willigis'i saf dışı bırakarak törendeki ağırlığını korumuştur (Gehle, 1866, s. 19). Kathedranın sembolik anlamıyla yüklendiği gücün sayesinde piskoposun kendi makamını ve yönetme gücünü koruma girişimi yönetimin törensel güce verdiği önemi göstermektedir.

Hristiyanlık tarihinin önemli dönüm noktalarının yaşandığı konsillerin imparator yönetiminde kiliselerde toplanması, inanç merkezi olan kiliselerin dini güç yanında idari gücü de bünyesinde ağırlaması anlamına gelmiştir. Bu durum da kiliselere ve dolaylı olarak da dini liderlere itibari bir güç kazandırmıştır.

Sonuç

Bulgulardan Hristiyanlığın törensel boyutu, 313 yılındaki Milano Fermanı'nın ardından değişmeye başlamıştır. Bu değişim, Hristiyanlıkta 230 yılı civarında yazıldığı düşünülen "Didascalia Apostolorum" adlı metinde yer alan kuralların ayinlerde yerleşik hale gelmesiyle daha da pekişmiştir. Constantin Dönemi'nde Hristiyanlığın serbest din olması ve cemaat üyelerinin artmasıyla birlikte ayin düzeninde hızlı bir biçimlenme yaşanmış ve sürecin işleyişine göre kurallar şekillenmeye başlamış olmalıdır. Bu dönemde Bizans teokrasisinde ve yönetimde Hristiyanlığın ve dolayısıyla kilisenin güçlenmesi ve imparatorluğun kiliseyi muhatap kabul etmesi, kilise litürjisi ve ayinlerin ön plana çıkmasının yanı sıra imparatorluk törenlerinin de kiliseye kaymasını sağlamıştır.

Bizans İmparatorluğu'nda ordu, imparatorların tahta çıkmasında belirleyici bir güçtür. İmparatorluk meşruiyeti ordunun desteği ile sağlanırken, taç törenleri askeri nitelik taşır ve ordu komutanının imparatora sadakat yemini etmesi ve taç takmasıyla gerçekleşirdi. Ayrıca, Praetorian Muhafızları gibi diğer saray muhafızları politik olaylarda etkin bir rol oynamıştır. Taç törenlerinin ordu desteğiyle 361 yılında başlaması ve bu etkin gücün 5. yüzyıla kadar devam ederek ordu tarafından gerçekleştirilmesi askeri ve siyasi ilişkinin hangi bağlamda geliştiğini göstermektedir. Ancak 5. yüzyılda kilisenin etkisinin artmasıyla taç törenlerinde imparatorun ilahi gücün desteğiyle yönetime geçmesi daha ön plana çıkan bir tercih olmuştur. Ayrıca, 6. yüzyılda, Bizans'ın politik yapısındaki değişikliklerle daha önceleri ordugâhın da bulunduğu Hebdomon (Bakırköy)'da yapılan taç törenleri Hipodromda yapılmaya başlanmıştır.

Bizans İmparatorluğu'nda Iustinianus Dönemi ve sonrasında yaşanan değişimlerle birlikte Ayasofya'nın 6. yüzyılda ihtişamlı bir kilise olarak inşa edilmesi tören, ayin ve litürjide imparatorluğun etkisini güçlendirmiştir. İmparatorluk sarayı ile kilisenin doğrudan bağlantılı olması, ayinlerin imparatorluk iradesinde gerçekleştirilmesini sağlarken imparatorluğun ilahi gücünü de pekiştirmiştir. Yeni imparatorun taç töreni ve ihtişamlı kutlamaların kilisede patrik ya da piskopos gibi bir dini lider önderliğinde imparatorluk iradesiyle sürdürülmesi dini ve siyasi etkiyi besleyerek halk nezdinde her iki tarafın da güçlü görünmesine hizmet etmiştir. İmparatorluğun önemli törenlerinden biri olan taç töreni, 361 yılında ordunun imparator olan Iulianus'tan 5. yüzyıla kadar imparatorluk ordusunun nezdinde yapılması askeri iradenin siyasi ve idari yönetimde daha güçlü bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Erken imparatorluk döneminden süregelen ve ordu tarafından takılan Torque, Roma imparatorluğundaki geleneksel varlığını sürdürerek yaklaşık 6. yüzyılın başlarına kadar askeri kimliğin ön planda olmasını sağlamıştır. Ancak 5. yüzyılda İstanbul patriğinin imparator nişanını kutsamasıyla birlikte taç töreninde kilisenin etkisi zamanla baskın bir rol oynamıştır.

⁷ Konstantinopolis Ayasofya Kilisesi'nde yapılacak ayinde, kilisenin piskoposu patriğin halefi synkellos'a hiyerarşik olarak rütbesine uygun yer vermediği için anlaşmazlık çıkmıştır. Detaylı bilgi için bkz. (Skylitzes, 2011, s. 355).

İmparatorluk sarayıyla kilise arasındaki bağlantı, ayinlerin imparatorluk iradesiyle uyum içinde yürütülmesine ve karşılıklı güç dengesinin sağlanmasına olanak tanır. Yeni imparatorun taç töreni, kilisede dini lider eşliğinde gerçekleştirilir ve patriğin imparatora taç takması, imparatorun tanrısal güce sahip olduğunu vurgular. İmparator, tanrı temsilcisi olarak kabul edilirken, patrik veya piskopos da kathedrada oturan bir lider olarak kilisede İsa'yı yani ilahi gücü temsil eder.

Bizans imparatorluğunda kiliselerin siyasi anlamda da güçlenmesiyle birlikte törenlerin düzeninde değişiklikler olmuş ve imparatorluk törenlerinin kiliselerde düzenlenmesiyle birlikte ilahi bir gücü simgeleyen katedraller, imparatorlar tarafından da kullanılan bir güç unsuru haline gelmiştir. Bizans İmparatoru II. Konstan'sa Ayasofya Kilisesi ambonunda ilahi gücü temsil eden patriğin elinden; VI. Constantin'e ise, Hipodrom ile Ayasofya kilisesi arasında yapılan törende yardımcı imparator sıfatıyla kutsanmış bir taç takılmıştır. Patrik tarafından imparatora ambonda taç takılması halk tarafından kutlanarak imparatorun tahta geçmesiyle birlikte proskynesis gerçekleştirilir. Proskynesisin ardından litürjik geleneklere göre olağan düzeninde devam eden eukharistia ayini başlar. Dolayısıyla tören ve ayinlerde, ilahi güç ile idari gücün birlikteliğini ve yönetimde etkin güç olma düzeninin işleyişi anlaşılmaktadır.

Sonuç olarak, Bizans İmparatorluğu'nda, imparatorluk gücü ve dini otorite birbirini destekleyen iki önemli unsur olmuştur. İmparatora taç takma törenleri kilisede yapılmış ve bu törenler hem siyasi hem de dini bir meşruiyet sağlamıştır. İmparatorun kilisede taç takması, onun Tanrı tarafından seçilmiş bir lider olduğu inancını pekiştirmiştir. Siyasi ve dini otoritenin sembolleri (taç, kathedra vb.) önemli rol oynamıştır. Özellikle kathedra, hem imparator hem de dini liderler için gücün ve otoritenin simgesi olarak kabul edilmiştir. Bu semboller, törenlerde ve ayinlerde sıkça kullanılarak gücün görünür kılınmasını sağlamıştır. Bizans İmparatorluğu'nda ordu ve kilisenin yakın ilişkisi, imparatorun meşruiyetini pekiştiren bir diğer önemli faktördür. Ordunun dini sembolleri (haç gibi) kullanması, imparatorun gücünü halk nezdinde daha kabul edilebilir hale getirmiştir. Kiliselerin mimari düzenleri, dini törenlerin ihtişamını artırmış ve imparatorluk gücünü desteklemiştir. Özellikle Ayasofya gibi büyük yapılar, imparatorluğun hem dini hem de siyasi gücünün sembolü olarak kullanılmıştır. Törenlerdeki kathedra kullanımı, dini ve idari gücün birlikteliğini sembolize etmiştir. Geç Bizans Dönemi'nde kilise-devlet ilişkileri açısından, kilise ve imparatorluk, karşılıklı bir çıkar ilişkisi içinde olmuş, kilise siyasi gücü desteklemiş ve karşılığında imparatorluktan güç kazanmıştır. Bu ilişki, konsiller ve diğer dini törenler aracılığıyla güçlendirilmiştir.

Kaynakça

- Alfoldi, A. (1948). *The conversion of Constantine and pagan Rome*. Oxford: Clarendon Press.
- Angelov, D. (2006). *Imperial ideology and political thought in Byzantium, 1204–1330*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Baldovin, J. F. (1987). *The urban character of Christian worship: The origins, development, and meaning of stationary liturgy*. Roma: Institutum Studiorum Orientalium.
- Barker, J. W. (1966). *Justinian and the later Roman Empire*. London: The University of Wisconsin Press.
- Becker, A. (2016). *Dieu et le couronnement des empereurs protobyzantins*. In M.-F. Baslez ve Ch.-G. Schwentzel (Ed.), *Les dieux et le pouvoir. Aux origines de la théocratie* (s. 35-50). Rennes: Presses universitaires de Rennes.
- Bezdek, S. (2013). *Bischofsstab und zepter, kathedra und herrscherthron. Ein vergleich ausgewählter geistlicher und weltlicher zeichen der herrschaft*. (Doktora tezi) Viyana Üni. veri tabanından erişildi (<https://phaidra.univie.ac.at/detail/o:1295370>)
- Callewaert, C. (1934). *Caeremoniale in Missa privata et solemnaliis frequentioribus functionibus liturgicis servandum*. Bruges: Beyaert Publication.
- Constantinus VII Porphyrogenetos. (1829). *De Ceremoniis Aulae Byzantinae: Christum amantis et in eodem Christo aeterno regis imperatoris filii Leonis sapientissimi et perpetua memoria celebrandi imperatoris syntagma et imperatoria industria vere dignum opus*. (Ed. J. J. Reiske). Bonnae: Impensis Ed. Weberi.
- Eusebius of Caesarea. (2013). *The life of Constantine: Vita Constantini*. Cambridge: Create Space Independent Publishing Platform.
- Fasolt, C. (2002). *Council and hierarchy: the political thought of William Durant the Younger*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Fortescue, A. (1917). *The ceremonies of the Roman rite described*. London: Burns Oates and Washbourne.
- Funk, F. X. (1891). *Die apostolischen Konstitutionen*. Rottenburg: Rottenburg A.N.
- Garland, L. (1999). *Byzantine empresses: women and power in Byzantium AD 527-1204*. London: Routledge.
- Gehle, F. (1866). *De S. Bernwardi, episcopi hildesheimensis, vita et rebus gestis*. Bonnae: Alma Universitate Litterarum Fridericia.
- Green, M. J. (1992). *Dictionary of Celtic myth and legend*. London: Thames and Hudson.
- Greenall, J. (2016). *Acting virtuously: ceremonial displays of imperial virtue in Byzantium*. Thompson Rivers University.
- Gussone, N. (1978). *Thron und inthronisation des papstes von den Anfängen bis zum 12. Jahrhundert*. Bonn.
- Jenkins, R. J. (1987). *Byzantium: The imperial centuries, AD 610-1071*. Canada: University of Toronto Press.
- Kalavrezou, I. (1991a). Coronation. *The Oxford Dictionary of Byzantium* (Cilt 1). New York: Oxford University Press.
- Kaldellis, A. (2015). *The Byzantine republic: people and power in New Rome*. Cambridge: Harvard University Press.
- Klein, H. A. (2006). Sacred relics and imperial ceremonies at the Great Palace of Constantinople. (F. A. Bauer, Dü.) *Byzas*, 5, 79-99.
- MacGregor, M. (1976). *Early Celtic art in North Britain*. Leicester: Leicester University Press.
- Marinis, V. (2023). Litürjik alanı tanımlama. P. Stephenson (Ed.), *Bizans dünyası içinde* (s. 390-412). İstanbul: Alfa.
- Mathews, T. F. (1982). "Private" liturgy in Byzantine architecture: Toward a re-appraisal. *Cahiers Archéologiques*, 30, 125-138.
- Megaw, R., ve Megaw, V. (1989). *Celtic art: From its beginnings to the Book of Kells*. London: Thames and Hudson.
- Oconnel, L. J. (1943). *The book of ceremonies*. Milwaukee: The Bruce Publishing Company.
- Odahl, C. (2010). *Constantine and the christian empire*. London: Routledge Taylor & Francis Group.
- Pavlos. (2015). *Ekphrasis of Hagia Sophia*. (Çev. G. Downey). New York: Academic Press.
- Peschlow, U. (1977). *Die Irenenkirche in Istanbul: untersuchungen zur architektur (Istanbuler Mitteilungen. Beihefte)*. Berlin: Verlag Wasmuth & Zohlen.
- Pleket, H. W. (1965). An aspect of the emperor cult: imperial mysteries. *The Harvard Theological Review*, 58 (4), 331-347.
- Pick, B. (1909). *The Apocryphal Acts of Paul, Peter, John, Andrew and Thomas*. Chicago: Open Court Publishing Co.
- Price, S. R. F. (1984). *Rituals and power: The Roman imperial cult in Asia Minor*. Cambridge University Press.
- Price, S. R. (2004). *Ritüel ve iktidar: Küçük Asya'da Roma imparatorluk kültürü*. (T. Esin, Çev.) Ankara: İmge Kitabevi.

- Rose, J. R. (2017). *Descending from the throne: Byzantine bishops, ritual and spaces of authority*. California: University of California Riverside.
- Ross, A. (1967). *Pagan Celtic Britain: Studies in iconography and tradition*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Skylitzes, J. (2011). *A synopsis of Byzantine history, 811-1057*. (J. Wortley, Çev.) New York: Cambridge University Press.
- Smyrlis, K. (2017). Priesthood and empire: ecclesiastical wealth and privilege under the early Palaiologoi. (C. Gastgeber, E. Mitsiou, J. Preiser-Kapeller, ve V. Zervan, Ed.) içinde *The patriarchate of Constantinople in context and comparison* (s. 95-104). Wien: Österreichische Akademie der Wissenschaften.
- Stead, I. M. (1985). *The Battersea Shield*. London: British Museum Publications.
- Taft, R. F. (1980). The liturgy of the Great Church: an initial synthesis of structure and interpretation on the eve of Iconoclasm. *Dumbarton Oaks Papers*, 34-35, 45-75.
- Taft, R. F. ve Kazhdan, A. P. (1991a). Liturgy. *The Oxford Dictionary of Byzantium* (Cilt 2). New York: Oxford University Press.
- Verpeaux, J. (1966). *Pseudo-Kodinos traité des offices*. Paris: Du Centre National de la Recherche Scientifique.
- Walker, A. (2012). *The emperor and the world: exotic elements and the imaging of Middle Byzantine imperial power, ninth to thirteenth centuries C.E.* Cambridge: Cambridge University Press.
- Wybrew, H. (2013). *The Orthodox liturgy: the development of the eucharistic liturgy in the Byzantine rite*. Great Britain: Society for Promoting Christian Knowledge (SPCK).

Extended Abstract

Purpose: The purpose of this study is to examine the evolution of imperial authority in the Byzantine Empire by focusing on coronation rituals as a reflection of shifting sources of legitimacy. Specifically, the study investigates the transition from a military-centered power structure, where the army held substantial sway over imperial rule, to a theocratic governance model. By analyzing key historical shifts, such as the influence of the Edict of Milan and the increasing integration of Christian elements into state functions, the study aims to highlight how religious endorsement became paramount to imperial legitimacy by the 6th century. Additionally, this research explores the symphonia, or harmonious relationship, established between church and state, as epitomized by the construction and ceremonial use of the Ayasofya. Through these lenses, the study elucidates how Byzantine emperors utilized both military and religious backing to bolster their authority, ultimately forging a legacy of combined sacred and secular power.

Design and Methodology: This study employs a historical-analytical methodology, drawing upon primary sources from the Byzantine era, including the Didascalia Apostolorum and other third to sixth-century texts. Through these sources, the research traces the integration of Christian influence into Byzantine political structures, with a particular focus on coronation rituals. Key events, such as Emperor Constantine's endorsement of Christianity and the construction of the Ayasofya under Emperor Justinian, serve as anchor points in this analysis. The study's approach also includes a comparative framework to analyze the shifting role of military and religious authorities. By comparing earlier coronation ceremonies in military settings with later rituals conducted within the Ayasofya, this research explores how the locus of imperial authority transitioned from military endorsement to ecclesiastical validation. This shift is examined by analyzing the evolving role of ecclesiastical figures like the Patriarch of Constantinople, whose crowning of emperors signified a symbolic transfer of legitimacy from the military to the church. Additionally, elements like the proskynesis and the inclusion of the Eucharist in coronation ceremonies are explored as reflections of the emperor's dual secular and divine roles. The methodology also integrates architectural and symbolic analyses, considering how monumental structures, particularly the Ayasofya, embodied the synthesis of church and state authority. By contextualizing the cathedra, or bishop's seat, as a dual symbol of spiritual and temporal power, this study seeks to underscore the ceremonial spaces where emperors were crowned as significant

markers of Byzantine political ideology. This historical analysis is complemented by secondary scholarly interpretations that frame Byzantine governance as a unique fusion of military prowess and theocratic legitimacy, capturing the interplay between ecclesiastical support and imperial stability over time.

Findings: The findings of this study reveal that Byzantine coronation rituals underwent a significant transformation, reflecting a shift in imperial legitimacy from military to religious endorsement. Initially, during the 4th and early 5th centuries, the army played a central role in establishing and sustaining imperial power, with generals often present at coronations to underscore the emperor's reliance on military backing. Coronations were frequently held in military settings, emphasizing the emperor's martial authority. However, this dynamic began to change as the Christian church gained prominence and began to influence the foundation of imperial power. By the 6th century, under Emperor Justinian, the church's role in legitimizing imperial authority had become indispensable. The Ayasofya's use as a site for coronations and other imperial ceremonies symbolized this new fusion of secular and divine power. The Patriarch of Constantinople's active role in crowning emperors marked a transition from military support to religious validation, with the patriarch's blessing underscoring the emperor's divinely sanctioned rule. This shift was further exemplified in the introduction of Christian symbols and rituals into the coronation process. Proskynesis, for instance, a gesture of reverence performed before the emperor, now took on a religious dimension, reinforcing the emperor's association with divine authority. The study also reveals that the symphonia, or harmonious relationship between church and state, became foundational to Byzantine governance. This balanced power dynamic allowed the church to exercise considerable influence over state affairs, while emperors benefited from the perceived divine endorsement of their rule. This evolving relationship between church and state not only redefined the Byzantine emperor's role as a quasi-divine figure but also solidified the church's influence within Byzantine society, extending beyond spiritual guidance to political authority. Ultimately, these findings highlight how Byzantine emperors harnessed both military and religious support to legitimize their rule, establishing a governance model that integrated the sacred with the secular.

Research Limitations: The study's reliance on historical texts presents limitations, primarily due to the potential biases in primary sources, especially those produced under Byzantine emperors' influence. Additionally, interpretations of symbolic acts and architectural elements, such as the role of the Ayasofya and coronation rituals, may be influenced by modern scholarly perspectives, which could introduce contemporary biases into historical analysis. Another limitation lies in the scope of comparative analysis, as the research focuses exclusively on Byzantine sources and does not incorporate extensive comparisons with other contemporary empires, such as the Roman or Persian Empires. This limits the understanding of broader influences on Byzantine coronation practices. Furthermore, due to the temporal gap, the study cannot account for unwritten or informal aspects of the coronation process that may have significantly influenced imperial legitimacy. Despite these constraints, the research provides valuable insights into the interplay between religious and military authority in Byzantine political life.

Implications: This study has significant implications for understanding the role of religious institutions in legitimizing political authority and shaping governance structures. By examining the Byzantine Empire's integration of church and state, this research contributes to a broader comprehension of how spiritual endorsement can influence, stabilize, and even redefine secular power. The Byzantine model exemplifies a unique historical case where religious validation became essential for imperial authority, a dynamic that resonates in various forms throughout history and in modern governance structures where religious and political alliances remain influential. The findings also underscore the importance of ceremonial spaces and symbols in constructing and reinforcing authority. The Ayasofya, as both a religious and political symbol, illustrates how architecture can serve as a powerful tool in conveying legitimacy. This insight has implications for the study of political authority in other historical contexts, suggesting that spaces where state and religious powers converge may play a crucial role in sustaining governance. Additionally, the Byzantine

symphonia model provides a framework for analyzing contemporary relationships between religious and political authorities. The research encourages a reevaluation of how modern states interact with religious institutions, particularly in contexts where religious endorsement is intertwined with political legitimacy. By illuminating how the Byzantine Empire utilized religious symbolism to strengthen imperial authority, this study offers a historical perspective that can inform current discussions on the role of religion in statecraft and the continuing impact of religious endorsement in governance structures.